

València medieval

Des que l'any 1238 el rei Jaume I va conquerir la ciutat, València va entrar a formar part de la corona d'Aragó. Els monuments que a partir d'aleshores es van començar a construir, com també alguns que ja habitaven la ciutat abans de l'arribada del Conqueridor, van començar a configurar una ciutat que al segle XV assolí moments de màxima esplendor. A banda de l'arquitectura civil, magníficament representada per la Llotja, durant

aquesta època es van finalitzar les obres de la catedral, que pels segles que va estar en construcció presenta elements tant d'època romànica com gòtica i barroca.

A l'igual que la Llotja, les torres dels Serrans constitueixen un magnífic exemple de l'arquitectura civil –o millor, civicomilitar– del segle XIV. Construïdes entre 1392 i 1398 pel mestre Pere Balaguer, eren un veritable arc de triomf en el lloc de convergència dels camins reials de Saragossa i Barcelona. Al seu interior, en forma de grans obertures acabades en arc, es reunien les grans famílies de la ciutat per seguir les celebracions populars o l'entrada de personatges il·lustres al recinte emmurallat. Sembla que el model d'inspiració d'aquesta entrada a la ciutat va ser la porta reial del monestir de Poblet, tot i que les grans dimensions de la porta de València li donen un cert aspecte d'arc triomfal.

Les torres de Quart també formaven part del recinte emmurallat de la ciutat, enderrocat a partir del 1865. Construïdes entre els anys 1441 i 1460, el seu disseny està basat en la porta de Castelnuovo, feta a Nàpols durant el regnat d'Alfons el Magnànim. Tradicionalment eren conegudes com les torres de la Calç, ja que al segle XVIII els governants exigien que la calç entrara a la ciutat per aquesta porta. A l'enlluït exterior encara avui es conserven els senyals de l'intens bombardeig que patiren les torres durant el setge francès a la ciutat l'any 1808.

Una altra de les entrades a la ciutat que encara es conserva és el portal de Valldigna. Obert l'any 1400 a la muralla islàmica per comunicar la ciutat i la moreria, té un retaule d'inspiració gòtica –encara que d'execució moderna– que representa el rei Jaume I oferint a l'abat de Santes Creus els terrenys per a la construcció del monestir de Santa Maria de Valldigna. D'ací, el nom de la porta.

La darrera de les portes que es conserva –de les dotze que tenia la muralla cristiana– és l'anomenada porta dels Jueus, pel cementiri jueu que a l'edat mitjana s'emplaçava a les proximitats. Construïda el 1391, per aquesta porta entraven els productes provinents de

Les torres dels Serrans i les de Quart, la catedral, l'Almodí, la Llotja, el convent de la Trinitat i el de Sant Domènec són alguns dels monuments que encara avui se'ns presenten com a testimonis del que va ser la València medieval.

Text de Rosanna Melià.

l'horta per a la seua venda a la ciutat. Les restes d'aquesta entrada van aparèixer durant les obres de la línia 3 del metro de València, i s'han integrat a l'estació de Colón.

La Llotja, omnipresent. Però un dels símbols més emblemàtics de l'arquitectura civil i gòtica d'aquella època és, sense dubte, la llotja. La llotja es va començar a construir el 1483, poc després de la construcció de la Llotja de Palma de Mallorca. De fet, alguns historiadors apunten la possibilitat que la rivalitat comercial entre les dues ciutats mediterrànies estimulara els governants valencians a superar el magnífic edifici illenc.

Però el motiu que determinà el Consell de la ciutat a erigir aquesta obra monumental –“molt bella e magnífica e sumptuosa, que sia honor e ornament de aquesta ciutat”– va ser la insuficiència de l'antiga Llotja, poc adequada per a les exigències que la prosperitat a la València del segle XV reclamava.

Dedicat al comerç hi havia també l'Almodí, que durant quatre segles va ser el magatzem municipal de blat. No debades, l'entrada de blat a la ciutat va ser una de les principals preocupacions dels governants. Així, a l'interior de l'Almodí es poden contemplar pintures murals de caràcter popular al·lusives a la compra-venda d'aquest cereal. La construcció d'aquest edifici públic començà el 1417, una data que coincideix amb la fase final del desenvolupament de la València foral i amb l'inici de la seua esplendor, ja que en aquells moments València era, amb 40.000 habitants, la ciutat cristiana més important de la península Ibèrica.

Poc abans de la conquesta de València per Jaume I, es van construir els banys àrabs de l'Almirall, coneguts com d'Abd al-Malik. Aquests són els únics que s'han conservat dels deu que consta que hi havia a la ciutat en el moment de l'entrada de Jaume I. Just al costat d'aquests banys se situa el palau de l'Almirall, un magnífic exemple d'habitatge

La Llotja és un dels símbols més emblemàtics de l'arquitectura civil gòtica valenciana.

Concebuda com un temple al comerç, les obres van començar el 1483, poc després de la construcció de la Llotja de Palma de Mallorca.

L'edifici consta de tres parts: el saló columnari o sala de contractació, el Consolat de Mar i la torre Central, que, originàriament, es va habilitar com a presó per als mercaders declarats en fallida.

senyorívol que compta amb l'únic pati-vestíbul genuïnament gòtic entre tots els palaus de caràcter privat de la ciutat.

De caràcter senyorívol és també el palau de Benicarló, de la fi del segle XV, construït com a residència dels ducs de Gandia, de la família Borja. Aquest edifici, que actualment és la seu de les Corts Valencianes, va quedar pràcticament en estat ruïnós quan els successors dels ducs de Gandia van abandonar-ne la conservació, fins que a mitjan segle XIX va ser adquirit per fer-hi una fàbrica de filatures de seda. Posteriorment, a mans del marquès de Benicarló, va començar a renàixer la vida al palau, que va rebre en algunes ocasions la visita d'Alfons XIII.

Monuments religiosos. Tot i que l'arquitectura civil va ser molt significativa en les construccions de la València medieval, en aquella època van veure la llum alguns dels edificis religiosos més emblemàtics de la ciutat. Així, el 1262 es col·locava la primera pedra de la catedral, un edifici que constitueix el nucli primitiu de la ciutat. De construcció complexa –i força extensa en el temps– la seua obra presenta elements d'època romànica, gòtica i barroca. De l'època romànica es conserva una de les tres portalades de la catedral, decorada amb escenes de l'Antic Testament i amb diversos caps escolpits que representen, segons la tradició, els set marits i les set mullers que es van encarregar de portar a València des de Lleida 700 donzelles com a esposes per als primers pobladors cristians arribats en temps de Jaume I.

La porta dels Apòstols, d'estil gòtic, és el punt de reunió cada dijous del Tribunal de les Aigües, una institució d'origen medieval que regula de paraula l'ús dels reges de l'horta. La tercera portalada, coneguda com la porta dels Ferros, pren el seu nom de la reixa de tanca-ment, molt original per la seua superfície corbada per adaptar-se a l'estret carrer de Saragossa que s'estenia davant de la catedral abans d'obrir-se a l'actual plaça de la Reina. Als peus de la catedral s'alça el campanar més emblemàtic del País Valencià, conegut popularment com el Micalet, pel nom de la seua cam-

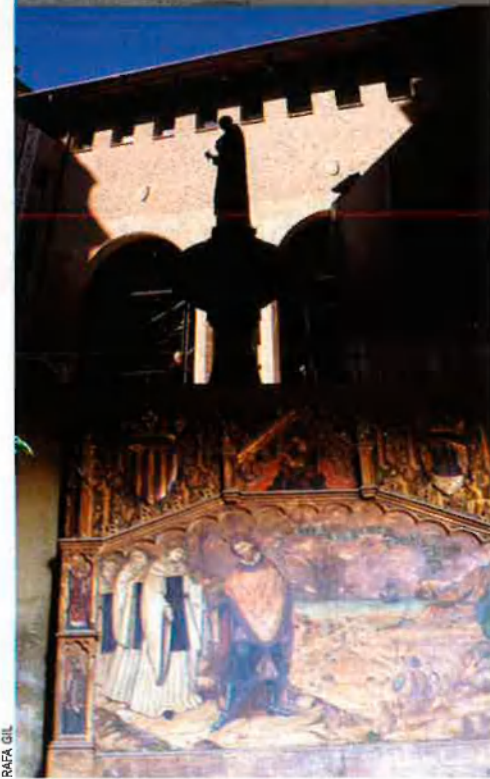
pana major, Sant Miquel, construït entre la fi del segle XIV i l'inici del XV.

A banda de la catedral, l'església de Sant Joan de l'Hospital és una de les més antigues de València. Els terrenys foren donats pel rei Jaume I en el moment de la conquesta als cavallers de l'orde de Sant Joan de l'Hospital, que a més de l'església van construir un hospital, un convent i un cementiri per a ús dels cavallers hospitalaris. La pèrdua de posicions de l'orde a favor de la de Montesa, el 1317, va ser l'inici del declivi del complex, que ja no es recuperà.

Fruit també d'una donació del rei Jaume I va ser la construcció del convent de Sant Domènec. El Conqueridor va cedir els terrenys als dominics el 1239 perquè edificaren el seu convent i ell mateix hi va col·locar la primera pedra. L'edifici va ser ampliat al segle XIV i va servir en diverses ocasions de seu a les Corts Generals del regne. Durant la guerra de la Independència les tropes franceses van transformar el convent en quarter, encara que poc després, i fins al 1835 –any del decret d'exclaustració dels ordes religiosos– va tornar a mans dels dominics. Precisament el 1835 l'estat va decidir d'instal·lar-hi la Capitania General de València, que encara hi és.

Incrustada en el tortuós traçat de la València medieval, es troba el temple de Santa Caterina. Tot i que amb el temps ha quedat gairebé engolida pels edificis urbans que s'alcen al seu costat, l'església ha proporcionat una de les perspectives urbanes més afortunades per l'esvelta torre que l'acompanya, obra mestra del barroc valencià.

De construcció també medieval és el convent de la Trinitat, fundat el 1242, inicialment com a cenobi i hospital. El 1444 va ser ocupat per les religioses clarisses per desig de la reina Maria, esposa d'Alfons el Magnànim, que volia disposar d'un lloc de retir al costat de la ciutat. Per aquest motiu, el va omplir de donacions i de privilegis, i el convent, que va tenir com a primera abadessa Isabel de Villena i com a metge de la comunitat Jaume Roig, va arribar a convertir-se en un poderós focus cultural molt lligat a la universitat, com també ho va ser, en general, la ciutat de València durant el segle XV.

RAFA GIL

De dalt a baix, les torres de Quart, l'Almodi i, sobre aquestes línies, un detall del portal de Valldigna que representa Jaume I oferint a l'abat de Santes Creus els terrenys per construir el monestir de Valldigna.

UN LLIBRE IMPORTANT

March Noguera, Joan. Mossèn Alcover i el món de la ciència. La creació del llenguatge científic català modern. Leonard Muntaner, editor. Palma, 2001. 506 pàgines.

No fa gaire l'editor Leonard Muntaner ha publicat el llibre de Joan March Noguera sobre mossèn Alcover i la ciència, que duu com a subtítol *La creació del llenguatge científic català modern*. Es tracta de la versió, en forma de llibre, de la tesi doctoral presentada per l'autor a la Universitat de Navarra l'any 2000 i, al meu entendre, és convenient posar de relleu alguns aspectes d'aquesta obra.

Després de la lectura d'aquest llibre d'unes cinc-cents pàgines, una de les coses evidents és la feïnada que hi ha al darrere. Amb un minuciositat destacable l'autor descriu la biografia de mossèn Alcover fins a l'any 1907, especialment en allò que fa referència a l'organització de l'obra del *Diccionari* i a la formació del llenguatge científic. El llibre ens informa extensament sobre l'entorn cultural de la vida de mossèn Alcover i de les diferents activitats del grup d'amics que aconseguiren liderar l'Església mallorquina en el tombant del segle XIX i començament del XX. A més, l'autor utilitza fonts documentals de primera mà i ens forneix de dades inèdites i d'una reproducció extensa de documents que enriqueixen el relat i li proporcionen una força argumental indiscutible. Podria semblar que la reproducció de tants documents dificulta la lectura de l'obra (i per ventura n'hi ha alguns que podrien considerar-se menys importants), però aquesta suposada dificultat queda compensada àmpliament per l'avantatge de tenir a l'abast aquesta documentació sense haver d'anar a cercar-la a les biblioteques especialitzades. El mateix comentari el podríem aplicar a l'abundant repertori biogràfic que se'ns ofereix a peu de pàgina. Així, a més d'altres biografies, tenim un panorama complet de personatges que en el món de la ciència mallorquina del moment s'interessaren per les qüestions lingüístiques.

EL TEMPS

“L'autor utilitza fonts documentals de primera mà i ens forneix de dades inèdites i d'una reproducció extensa de documents que enriqueixen el relat i li proporcionen una força argumental indiscutible”

Però el llibre, a més de la vàlua intrínseca, és important perquè posa allà on correspon la feina de mossèn Alcover en la recuperació de la llengua catalana. Aquest aspecte és prou valorat en el pròleg de Josep Massot i Muntaner. El distanciament i l'enfrontament de mossèn Alcover amb l'Institut d'Estudis Catalans i amb els polítics catalans van enfosquir a Catalunya la figura i l'obra de l'home de combat mallorquí. El llibre de Joan March serveix per situar les coses en el seu punt, lluny ja de les disputes del moment.

El Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, celebrat sota la iniciativa i la presidència de mossèn Antoni M. Alcover.

Per a mi és prou interessant veure com l'organització de la feina del *Diccionari* comporta l'establiment d'una sèrie de corresponsals que en el camp mèdic tenen una continuïtat en altres obres. Resulta alligador comprovar que en la feina de recuperació del llenguatge mèdic del *Diccionari* de mossèn Alcover participa de manera activa l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears (aleshores denominada Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya). Tant és així que en el Primer Congrés Internacional de Llengua Catalana de l'any 1906 hi ha una comunicació, reproduïda en el llibre de March, del president d'aquesta Acadèmia, Antoni Bartomeus, sobre la “Necessitat de reconstituir el llenguatge mèdic-biològic català”. La feina de l'Acadèmia de Ciència Mèdiques en el camp lingüístic, iniciada amb l'empenta de mossèn Alcover, va culminar abans de la Guerra Civil amb la publicació del diccionari mèdic, conegut com el *Corachan*, l'any 1936.

Per tot això pens que el llibre de Joan March és important, perquè posa de relleu un caire menys conegut de mossèn Alcover en el camp del llenguatge científic al mateix temps que ens ofereix un capítol valuós sobre la nostra història cultural.

Antoni Obrador